

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ В НЕЕФЕКТИВНІЙ ДЕРЖАВІ

Савчук Л.І. (м. Тернопіль)

Проблеми підвищення ефективності освіти, а надто економічної, залишаються достатньо актуальними. І це зрозуміло, адже показники рівня і якості освіти є важливими складовими комплексних характеристик розвитку нації. Ще з часів Київської Русі Ярослав Мудрого Україна завжди відносилась до передових країн світу. Та й зараз переважна більшість пересічних українців вважають себе досить освіченими людьми. Зміцненню даного стереотипу активно сприяють і засоби масової інформації, які постійно мусують тезу щодо зростання рівня інтелектуалізації та освіченості українців. В усякому разі, соціологічні опитування констатують позиціонування України, а відповідно, і українців, як однієї з передових європейських країн за критеріями розвитку освіти. І дійсно, кількість вищих навчальних закладів і студентів, які здобувають вищу освіту, на теренах України, просто вражає. За даними показниками ми залишили далеко позаду інші європейські, і не лише європейські, країни. Ще краще в нас, якщо вірити статистиці, справи з економічною освітою. За кількістю дипломованих спеціалістів і студентів, які навчаються на економічних спеціальностях, Україна впевнено знаходиться на перших місцях світового рейтингу. Не зважаючи на це здивування викликає, навіть, не так місце, як стан і перспективи економічного розвитку української держави в світовому економічному просторі. Нагадаємо, що за роки незалежності Україна з розряду країн, що розвиваються, перейшла, згідно з критеріями ООН, в розряд країн, що не відбулися [1, 3]. За вказаний період українська економіка втратила майже половину свого економічного потенціалу. Однак, найгіршим в даній ситуації є суворі реалії безперспективності економічного розвитку, обумовлені комплексом як економічних, так і соціально-політичних чинників. За наведених обставин спочатку поодинокі, а з часом дедалі поширювані твердження щодо деградації української нації, здаються не такими вже й безпідставними.

Поверхові причини здебільшого вбачаються у зниженні якісних характеристик освітньо-виховного процесу, в погіршенні його методичного забезпечення, в недостатньому застосуванні новітніх інноваційних технологій та технічних засобів тощо. Однак, на наш погляд, глибинні причини описаного стану справ значно масштабніші.

Розвиток освіти і науки з позицій основних теорій соціально-економічного розвитку суспільства відноситься до сфери надбудови, яка нерозривно пов'язана з економічним базисом суспільства. Даний зв'язок носить складний діалектичний характер, найбільш суттєві риси якого можна в спрощеному вигляді змалювати наступним чином: економічний базис визначає стан, напрями, перспективи та інтенсивність розвитку надбудовних процесів, в нашому дослідженні – розвитку освіти, а надбудова є вагомим чинником розвитку економічного базису суспільства. Іншими словами, розвиток науки і освіти напряму залежить від економічного потенціалу суспільства, а система освіти впливає на розвиток економіки опосередковано, через систему додаткових чинників, пов'язаних насамперед, із системою управління економікою. Доречно згадати слова Ф.Енгельса, сказані на могилі К.Маркса, про те, що перш ніж займатись політикою, культурою, спортом, освітою, людина повинна задовольнити свої потреби в житлі, одязі, їжі і воді. Продовжуючи аналіз точок зору економічних теорій на взаємозв'язок освіти і економіки, приходять на думку висловлювання видного економіста, лідера класичної економічної школи А.Сміта про місце і роль держави в суспільстві, згідно з якими розвиток освіти і науки є прерогативою держави, в силу того, що фінансування освіти є, по-перше, непосильним, а по-друге, економічно не вигідним завданням для приватного бізнесу. І якщо з першим твердженням класика можна посперечатись, то друге не викликає скільки-небудь серйозних заперечень, особливо в реаліях українського сьогодення.

В умовах існування економічно слабкої української держави фінансування освіти залишає бажати кращого. На розвиток освіти і науки в Україні виділяється біля 1% витрат Державного бюджету, в той час, коли згідно з рекомендаціями ООН, даний показник повинний бути на рівні 3-5%, (в деяких країнах він значно перевищує рекомендований рівень). Крім того, не обмежуючись

хронічним недофінансуванням, держава чинить іншого роду всілякі перепони на шляху розвитку освіти, сковуючи і обмежуючи ініціативу вищих навчальних закладів у сфері як прикладної науки, так і в самому освітньому процесі. Яскравим прикладом може слугувати недолуге копіювання не такої вже й поганої Болонської системи освіти без належної прив'язки до умов українських реалій життя. Не витримує ніякої критики також система фінансування фундаментальних досліджень.

Разом з тим роль і значення кількісних, і тим більше якісних характеристик, освіти в міжнародному економічному просторі невинно зростає. В суспільстві економіки знань, яке в більшості провідних країн світу зайняло домінуючі позиції, змістивши індустріальну економіку, до постіндустріальної, коли все більшу роль відіграють чинники, пов'язані з інформацією, освітою, знаннями. Питома вага знань в системі ціноутворення на новітні, в технологічному відношенні, продукти складає білизько 55-60% [2, 224]. В цих умовах відверте ігнорування державою потреб розвитку освіти і науки в Україні, зміцнення її матеріально-технічної бази, гідної оплати і стимулювання праці фахівців робить і без того далекі від оптимізму прогнози подальшого розвитку, не лише системи освіти і науки, а й української нації як такої, є вкрай безрадісними. В якості яскравої аналогії проведемо порівняння з розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій в Індії. За рівнем забезпеченості засобами телекомунікаційного зв'язку та розвитком комп'ютерних інформаційних технологій на душу населення Індія далеко відставала від України, але, внаслідок активної державної підтримки даного процесу в Індії і його цинічного ігнорування в Україні, Індія далеко випередила Україну на даному сегменті світового ринку товарів і послуг, ставши в даний час одним із світових лідерів. Зараз Індія є одним із основних постачальників програмного продукту для Японії – одного із загальноновизнаних світових лідерів на ринку новітніх телекомунікаційних технологій. Здається, нікого не потрібно переконувати, що в Україні не менш талановите, щодо можливості створення конкурентоспроможного програмного продукту, населення, проте в умовах закритого ринку воно може реалізувати свої здібності лише за кордоном, працюючи на економіку інших держав.

Аналізуючи сучасні публікації передової частини інтелігенції України, присвячені перспективам економічного зростання, доводиться констатувати, що вони вкрай невтішні. Достатньо сказати, що зароджується і активно поширюється думка, що в даних умовах дієвих важелів припинення постійної стагнації економіки немає. Відповідно і не приходиться очікувати позитивних зрушень в системі освіти. Вкрай корумпованій, антиінноваційній, неефективній економічній системі повинна відповідати (і відповідає!) адекватна їй безініціативна, бюрократична депресивна система освіти.

Ми пропонуємо уявити неможливе: відновилося державне фінансування освіти і науки в Україні, запрацювала економіка, відбулись позитивні зрушення основних соціально-економічних процесів. У цих умовах в якості першочергових напрямів реформування системи науки і освіти в Україні можна рекомендувати:

- відповідальний відбір і розстановку наукових кадрів – суб'єктів викладання. Основними критеріями повинні бути професіоналізм, прогресивність, компетентність, порядність, толерантність, принциповість, відповідальність, об'єктивність тощо (поки що це нереально реалізувати);
- належне навчально-методичне забезпечення навчального процесу (підручники, навчальні посібники, методичні розробки);
- комплектування навчальних закладів науковою та навчальною літературою в необхідному асортименті;
- наявність сучасних учбово-навчальних центрів, обладнаних сучасним інформаційною комп'ютерною технікою з сучасними засобами комунікації;
- наявність дієвої системи контролю, оцінювання й стимулювання рівня викладання;
- можливість співпраці із світовою економічною наукою;
- розширення зв'язків з виробництвом тощо.

Цей перелік можна продовжувати, оскільки наведено лише основні з них. Особливо важливо, зважаючи на досить поширені в засобах масової інформації, а відтак – в громадській думці закиди щодо корумпованості системи освіти в Україні – наголосити на дотриманні гласності і прозорості навчального процесу стосовно

об'єктивності оцінювання знань студентів на всіх етапах навчання – від проміжних (модульні оцінки) до підсумкових. І тут роль сучасних комп'ютерних інформаційних технологій в цьому процесі важко переоцінити. Не слід боятись проводити рубіжні та підсумкові заміри знань студентів на їх основі, оскільки це забезпечить викладацький склад навчальних закладів від звинувачень в суб'єктивізмі, а студентів заставить більш відповідально і ефективно працювати над рекомендованою літературою, якісно і систематично співпрацюючи з викладачами.

Освіта і наука в Україні знаходиться у вкрай занедбаному стані. Стимулювати її розвиток, підвищити ефективність навчального процесу, якість і рівень викладання, підготувати фахівців з економічних, в тому числі й обліково-аналітичних дисциплін, є важливим завданням, яке можна розв'язати лише за умови активної співпраці викладача і студента та активного сприяння освіти з боку держави.

Література:

1. Ю.Пахомов. Ситуація в Україні: перед криза, криза, пост криза /Ю.Паховов., С.Пахомов. – Економічний часопис – XXI. – 2009. - №7-8. – С.3-6.
2. Новиков Д. Общественно-продуктивный бизнес – условия для востребованности им программы инновационного развития /Д.Новиков, С.Качалов. – РИСК. – 2011. №4. – С.223-210.